

Doktori (PhD) címet szerzett Kelemen Ivett

Kelemen Ivett, a Finnugor Nyelvtudományi Tanszék tanársegéde 2013. április 19-én
summa cum laude eredménnyel védte meg

A pluratívák (plurale tantumok) vizsgálati lehetőségei, különös tekintettel az északi lapp nyelvre
című PhD-dolgozatát.

A bírálóbizottság összetétele a következő volt:

A bizottság elnöke: Hoffmann István, egyetemi tanár, az MTA doktora (Debreceni Egyetem)
Opponensek: Lars-Gunnar Larsson, egyetemi tanár (Uppsala)
H. Varga Márta, egyetemi docens, PhD (Károli Gáspár Református Egyetem)
Tagok: Keresztes László, ny. egyetemi tanár, az MTA doktora (Debreceni Egyetem)
Zaicz Gábor, ny. egyetemi docens, PhD (Pázmány Péter Katolikus Egyetem)
Tamás Ildikó, tud. munkatárs, PhD (MTA BTK Néprajztudományi Intézet)
Bogár Edit, tud. munkatárs, PhD (MTA Nyelvtudományi Intézet)

Témavezető: Maticsák Sándor, egyetemi docens, PhD (Debreceni Egyetem)

A jelöltet 2013. június elsején az egyetemi doktoravató ünnepség keretében doktorrá avatták.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

I. Az értekezés célkitűzései

A plurale tantumok kutatása az indoeurópai nyelvészet régóta művelt, fontos és izgalmas területe, míg a finnugrisztikának csupán „mostohagyermeké”.

Nyelvcsaládunkban vannak olyan nyelvek, amelyekben a) egyáltalán nem fordulnak elő plurale tantumok (pl. a votják és a cseremiszi); b) amelyek rendelkeznek megszilárdult többes formákkal, de azok speciálisak (mint például a magyar); és c) amelyekben „szabályos” plurale tantumok használatosak (ilyen a finn, az észti és a mordvin). A finnugor nyelvekben e jelenséggel foglalkozó kutatások eddig néhány nyelvben folytak: a magyar, az észti és a mordvin plurale tantum alakjairól egy-két tanulmány jelent meg, míg önálló monográfiák csak a finn nyelv plurale tantumairól, Rune Ingo jóvoltából születtek.

Az észti lappban a plurale tantumokkal csak a leíró nyelvészeti munkák egy-egy rövidebb bekezdése foglalkozik, de azok is csak a numerus-használat és az egyeztetés ismertetése során tesznek utalást arra – sokszor a plurale tantum terminus megjelenése nélkül –, hogy ezek esetében mindig többes szám használatos.

Célom az észti lapp nyelv¹ 1) plurale tantumainak feltérképezése, 2) ezek részletes vizsgálata és 3) szótárba rendezése, valamint 4) az eddigi vizsgálati eredmények rendszerezése volt. Egy olyan, a finnugor nyelvészeti területen hiánypótló munka megírására törekedtem, amely az elméleti kidolgozás mellett rendszerezett adattárat is magában foglal.

II. A disszertáció szerkezete és az alkalmazott módszerek

Az értekezés 8 nagyobb fejezetre oszlik. A bevezetés utáni fejezetben (2.) a téma kutatástörténetét ismertetem: először az indoeurópai, majd a finnugor nyelveket tekintem át.

Minden vizsgálat elsődleges és legfontosabb lépése a vizsgálati anyag körülhatárolása, definiálása. Ez különösen igaz erre a dolgotra. A használatban lévő terminus (*plurale tantum*) elégtelenségének felismerését és bizonyítását követően – a harmadik fejezetben – javaslatot tettem egy lehetséges új terminus (*plurativa*) bevezetésére, az adott jelenség definíciójának revideálására. Ugyanebben a fejezetben esik szó a plurale tantumok lehetséges keletkezési folyamatairól, illetve az egyes nyelvészeti vizsgálatok során a hiányos számparadigmákkal szemben felmerülő problémákról is.

Ezt a „Nyelvspecifikus számhasználat a finnugor nyelvekben” c. fejezet (4.) követi, amelyben finn, mordvin, magyar, majd végül lapp példákon keresztül mutatom be az egyes szám : többes szám használatára vonatkozó nyelvspecifikus szabályokat.

Az ötödik fejezetben arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy a plurale tantumok szintaktikailag jól elhatárolható nyelvtani kategóriákat alkotnak, mivel jelentős eltéréseket mutatnak a pluralisszal szemben, vö. *vihtta* [NomSg] *beatnaga* [Gen/AccSg] ’öt kutya’; *viđat* [NomPl] *heajat* [NomPl] ’öt esküvő’.

A pluratívák vizsgálata a korábbi művek elemzési metodikájához illeszkedik, azaz morfoszemantikai és szemantikai vizsgálatok révén elemeztem az általam gyűjtött 1036 észti lapp pluratívát. Ezeket a vizsgálatokat – szimmetrikus szerkezet kialakítására törekedve – minden esetben kontrasztív keretben, először az indoeurópai, majd a finnugor (finn, észti, mordvin, magyar), végül pedig az észti lapp adatok alapján végeztem el.

A hatodik fejezetben a finnugor nyelvek morfoszemantikai vizsgálatára kerül sor. Elsősorban Rune Ingo vizsgálatait továbbgondolva, a kötelező és a fakultatív többes alakok, ill. a rész – egész viszony

---

¹ A lapp esetén nem beszélhetünk egyetlen egységes nyelvről. A lapp nyelvek (nyelvjárások) kérdése a mai napig megosztja a szakembereket. Jóllehet a lappok egységes népként definiálják magukat, a négy ország (Norvégia, Svédország, Finnország, Oroszország) területén élő lappok által használt nyelvek (nyelvjárások) olyan szinten különböznek, hogy azok beszélői nem értik meg egymást. Így nyelvészeti szempontból inkább lapp nyelvekről szokás beszélni, tehát a dolgozatban én is ehhez az egyre inkább elfogadott szakmai irányvonalhoz igazodom.

kifejezésének problematikáját vizsgálom. A lapp rendszer kiegészül az ún. korrelatív pluratívákkal, ezek elemzését a 7. fejezetben ismertetem.

Mivel a plurale tantumok láthatóan jól körülhatárolt szemantikai mezőket alkotnak, így vizsgálatuk többsége szemantikai jellegű osztályozást jelentett. Szükségesnek láttam az indoeurópai és a finnugor nyelvek plurale tantumainak szemantikai vizsgálatát egymással összevetve, a nyolcadik fejezetben elvégezni. Az így bemutatott csoportosítási lehetőségeknek köszönhetően, egyfajta kontrasztív elemzés eredményeként jól behatárolható, hogy melyek a „prototipikus” szemantikai csoportok és melyek a nyelvspecifikus kategóriák.

A dolgozat függelékében kapott helyet az északi lapp pluratívák szótára. Újszerűsége abban áll, hogy tudomásom szerint eddig egyetlen nyelv plurale tantumai sem lettek szótárba szerkesztve. Ebben az összes, rendelkezésemre álló északi lapp szótár adatait feldolgoztam (Nielsen 1932–1962; Lagercrantz 1939; Sammallahiti 1989, 1993; Káven et al. 1995; Sammallahiti–Nickel 2006).² Az így gyűjtött 1036 pluratíva a szótárban szerkezeti és fajta szerinti, valamint szemantikai besorolást is kapott. A szócikk végén szereplő kereszthivatkozások révén lehetőség nyílik a hasonló szerkezetű szavak együttes vizsgálatára is.

III. Az értekezés eredményei

1. A *pluratíva* terminus

A nyelvészetben elfogadott plurale tantum elnevezéssel szemben már a legkorábbi monográfiákban is kritikák fogalmazódtak meg (vö. Braun 1930). A plurale tantum ’csak többes’ latin megnevezés túlságosan merev, csak kis létszámú halmazt képes lefedni, jóllehet ehhez a jelenséghez sokkal több nyelvi adat sorolható. Mivel azonban a vizsgált szavak teljes számparadigmával is rendelkezhetnek, így a ’tantum’ által jelölt kizárólagosság helytelen. Ebből kiindulva szükségesnek láttam az adott jelenség megnevezésére egy új terminust bevezetni. Ez nem önkényes alapon történt, hanem a finn és lapp szakirodalomban már használt terminus (fi. *pluratiivi*, lp. *pluratiiva*) átvételével. Az átláthatóság érdekében az új *pluratíva* terminust csak a disszertációm lapp anyagában használom, míg a tudománytörténeti és a korábbi munkák ismertetése során megtartom a plurale tantum megnevezést.

Az indoeurópai és finnugor nyelvészeti munkák „egymondatos”³ definíciója helyett szükségesnek látok egy részletesebb, pontosabb definíciót, melyet a következőképpen adok meg: A *pluratíva* értelmezésében olyan nyelvi jelenség, melyben az egyes vagy kollektív jelentés többes formában valósul vagy valósulhat meg.

Tágabb értelemben *pluratívának* tekintek minden olyan szót, mely:

- nem rendelkezik egyes számú paradigmával;
- rendelkezik egyes számú paradigmával, de az egyes és a többes számú alak jelentése kisebb vagy nagyobb mértékben eltér egymástól;
- rendelkezik egyes számú paradigmával, és az egyes és a többes számú alakok jelentése között látszólag nincs különbség.

2. Az északi lapp pluratívák szintaktikai szerkezete

A pluratívával szemben felmerült (egyik) kritika szerint azok nem különülnek el élesen a normál pluralistól, így külön nyelvtani kategóriaként való említésük is felesleges. A szintaktikai vizsgálatok azonban rámutatnak a megállapítás helytelenségére. A finnugor nyelvekben végzett vizsgálatok alapján jól látható, hogy a szintaktikai szerkezetben a pluratívák egészen máshogy viselkednek, mint a normál többes szám. Az északi lapp mennyiségjelzős szerkezetben a következő különbség figyelhető meg:

---

² Hangsúlyozom, hogy a dolgozatban nem a valós nyelvhasználatot, hanem a szótárak szóállományát vizsgáltam. Az általam gyűjtött adatokból nem vonhatunk le általános következtetéseket az adott nyelvi jelenség tényleges használatára, gyakoriságára vonatkozóan.

³ A plurale tantumok olyan szavak, melyek mindig többes számban állnak (vö. Glück 1993: 472).

'Több dolog'
Mu vihta [NomSg] *beatnaga* [Gen/AccSg] *lea boaris*.
'Az öt kutyám öreg.'

Pluratíva
Viđat [NomPl] *heajat* [NomPl] *ledje somát*.
'Az öt esküvő szép volt.' [= *ötök esküvők]

3. A morfoszemantikai vizsgálat eredményei

A morfoszemantikai vizsgálat során a Rune Ingo által kidolgozottakra alapozva, de azon túlmutató csoportokba (abszolút pluratíva, részleges pluratíva, fakultatív pluratíva, potenciális pluratíva, korrelatív pluratíva) soroltam a lapp pluratívákat.

Az *abszolút pluratíva* olyan többes alakokat jelöl, amelyeknek nincs meg az egyes számú paradigmájuk. Ezek alkotják a klasszikus értelemben vett plurale tantumok csoportját, pl. *áibmoglásat* ~ *-klásat* ~ *-lásat* ~ *-lášet* 'Sonnenbrille | napszemüveg'; *beas'sážit* 'Ostern | húsvét'; *heajat* 'Hochzeit | esküvő'; *juovllat* 'Weihnachten | karácsony'; *vuoigŋašat* 'Gehirn | agy'.

A *részleges pluratívák* között olyan lexémák találhatók, amelyeknek van egyes és többes számú alakjuk is, de azok jelentése kisebb vagy nagyobb mértékben különbözik egymástól. Az ilyen típusú szavak esetén nem kaphatunk egyértelmű információt a numerusról, vagyis a *jor'ri* szó jelentése 'kerék', míg a *jor'rit* 'több kerék', 'egy jármű', 'több jármű' jelentésekkel rendelkezhet. További példák: *báhppa* 'Pastor, Pfarrer | lelkész, pap' > *báhpat* 'Geistlicheit | klérus'; *glássá* ~ *klássá* ~ *lássá* ~ *lássé* 'Glass | üveg' > *glásat* ~ *klásat* ~ *lásat* ~ *lášet* 'Brille | szemüveg'; *bátŋeruođdi* 'Nagelklau | szöghúzó' > *bátŋeruođdit* 'Zahnsperre | fogszabályozó'.

A *potenciális pluratívák* olyan szavak, melyeknek van egyes és többes számú alakja, de ez utóbbi gyűjtőfogalom, amelynek az egyes részeit nem nevezi meg külön a nyelv, azaz a részekre ugyanannak a szónak egyes/többes számú alakját kell használni: *gáma* 'cipő' ~ *gápmagat* 'több cipő', 'egy pár cipő', 'több pár cipő', 'sok cipő'.

A *fakultatív pluratívák* csoportjába tartozó szavak teljes paradigmával rendelkeznek, a jelentések között semmiféle különbség nincsen: a beszélő maga dönti el, hogy melyik formát kívánja használni: *alin* > *alimat* 'Hüfte, Lende | csípő, derék'; *bilda* > *bilddat* 'teline | állvány, állványzat'.

A *korrelatív pluratívák* lapp specifikumok, melyek az 'emberek csoportja' jelentésű -š korrelatív képzővel jöttek létre: *guoibmi* 'barát' > *gūimeš* 'társak, bajtársak, pajtások' > *gūimmežat* 'társak, bajtársak, pajtások'; *lávvi* 'barát' > *lāveš-* 'barátok, cimborák' > *lāvežat* 'barátok, cimborák'.

Ezeknek a csoportoknak a megléte igazolja, hogy a pluratíva meghatározására alkalmazható a kognitív nyelvészetben használatos prototípus-elmélet, ugyanis nyilvánvaló, hogy a PLURATÍVA csoport is prototípusok köré szerveződik. A prototípust, avagy a csoport legjellegzetesebb tagját adják a ténylegesen csak többes számban álló szavak (abszolút pluratívák), majd ezekről fokozatosan távolodnak a „kevésbé jó” (részleges, fakultatív, potenciális) alakok. Az így létrehozott skálának egyik végpontjában a prototípus, azaz az abszolút pluratíva áll, másik végpontjában pedig a teljes számparadigmájú szavak csoportja.

4. A szemantikai vizsgálat eredményei

A nemzetközi szakirodalom által leginkább preferált vizsgálati módszer a pluratívák szemantikai szempontú megközelítése, mivel azok jól körülhatárolható kategóriákat hoznak létre. Az északi lapp pluratívák között 26 lehetséges szemantikai csoportot állítottam fel. Ezek a következők:

1. emberek: *áhčežat* 'apa és fia, apa és lánya'; *allaolbmot* 'arisztokrácia'; *bálvvát* 'személyzet'; *bērošteaddjit* 'publikum'; *gierrásaččat* 'szerelmespár'; *vieljažagat* ~ *vieljažat* 'fiútestvérek (egymás között)';

2. állatok: *biebmōlottit* 'baromfi'; *botkkahasat* 'rovarok (Insecta)'; *buovjagat* 'narválfélék (Monodontidae)'; *oamit* 'jóság'; *soajálaččat* 'baromfi'; *šlieddaeal'lit* 'puhatestűek';

3. növények: *ajerásšešattut* 'mákfélék (Papaveraceae)'; *buđetgilvagat* 'vetőburgonya'; *dálvęfuodđarat* 'téli takarmány'; *gortnit* 'gabona'; *juopmošattut* 'sóska-félék (Polygonaceae)'; *spiinnęlastašattut* 'libatopfélék (Chenopodiaceae)';

4. egyéb organizmusok: *baktearat* ~ *baktērat* 'baktériumok (Bacteria)'; *eallagat* 'szervezet, organizmus'; *orgánat* 'szervezet';

5. testrészek, szervek: *sohkabeallęealánat* 'nemi szervek'; *sohkarávssát* 'nemi szervek'; *vuoignamat* 'agy'; *vuosat* 'méhlepény'; *vuovttat* 'haj';

6. ünnepek, események, rendezvények: *ávņomállásat* 'ünnepi lakoma'; *beas'sázat* 'húsvét'; *čuoigamat* 'sívverseny'; *hellodagat* 'pünkösöd'; *juovllat* 'karácsony'; *heajat* 'esküvő'; *meaštirvuodagilvohallamat* 'bajnokság'; *ristejaččat* 'keresztelő'; *soagņut* 'eljegyzési ünnepség';

7. tevékenységek: *beaivenahkárat* 'szieszta (déli alvás)'; *čierrát* 'sírás'; *illučuorvasat* 'ujjongás'; *girkobiellut* 'harangozás'; *olggut* 'mezei munka, terepmunka';

8. testi folyamatok, betegségek: *boalddáhagat* 'fájdalom'; *čáhčęuolggat* 'trachoma <szembetegség>'; *čáhčęruoppit* 'bárányhimlő'; *durvát* 'rüh, sömör'; *jorggáldatjagit* 'klimax'; *mánņdávddat* 'menstruáció';

9. körülmények, viszonyok, kapcsolatok: *ássandilálašvuodát* 'lakás-körülmények'; *bargodilit* 'munkaviszonyok'; *bearašgaskavuodát* 'családi kapcsolatok'; *dálkędilit* 'időjárás helyzet'; *gávņęoaktavuodát* 'kereskedelmi kapcsolatok'; *vistędilálašvuodát* 'lakásviszonyok';

10. állapotok, adottságok: *dáiddut* 'készség'; *dávvggut* 'fáradság'; *gárņemat* 'részegség'; *luondduat-táldagat* '(ős)tehetség'; *mearridannávccat* 'elszántság, elkötelezettség'; *vuoignjavávccat* 'tehetség';

11. viselkedés, szokások, hagyományok: *álbmotvierut* 'folklor'; *árbevierut* 'hagyomány'; *beavđęvierut* 'étkezési szokások'; *boradanvierut* 'asztali szokás, asztali illem'; *dilálašvuodát* 'viselkedés';

12. szervezetek, intézmények: *aviissat* 'sajtó'; *áššáskuhtineiseválddit* 'államügyészség'; *bargomárkanat* 'munkaerőpiac'; *gearņęat* 'alsófokú bíróság, járásbíróság'; *mearrafámut* 'haditengerészet'; *stáhtaruovđęęeainnut* 'államvasutak'; *vearjofámut* 'fegyveres erők';

13. rendeletek, szabályzatok, intézkedések: *bargosuodjęmearrádusat* 'munkavédelmi rendelkezések'; *láhkamearrádusat* 'törvényrendeletek'; *tuol'lomearrádusat* 'vámszabályozás'; *vuodđo-vuoigatvuodát* 'alapvető jogok';

14. kommunikációval kapcsolatos szavak: *bustávat* 'írás'; *dearvvahansánit* 'üdvözlő beszéd, köszöntő'; *iđitodđasat* 'reggeli hírek'; *lihkusávaldagat* 'gratuláció'; *ruhkosat* 'imádság';

15. ismeretek, tanulmányok: *ávņnaslohkamát* 'szakmai tanulmányok'; *fágadieđut* 'szaktudás'; *ovdadieđut* 'előismeretek'; *ovdadutkkalmasat* 'vizsgálat'; *vuodđodieđut* 'alapismeretek';

16. épületek, helyiségek: *badjęoasat* 'felépítmények'; *duolvačáhčękanálat* 'csatornahálózat'; *stohkat* 'hajógyár, hajójavító műhely'; *válgalanjat* 'választóhelyiség';

17. ruházat: *álbmotbiktasat* 'népviselet'; *bassalusat* 'szennyes'; *buksadoalanat* 'nadrágtartó'; *lášmmohallanbuvsat* 'tornanadrág'; *suohkķobuvsat* 'harisnyanadrág'; *suohkķodoalanat* 'övtartó';

18. használati tárgyak: *basttat* 'fogó, csipesz'; *brillat* ~ *rillat* 'szemüveg'; *buokčanbięęasat* 'búvárfelszerelés'; *čęavráruovddit* 'vidrafogóvas'; *giehtaruovddit* 'bilincs'; *heasttabięęasat* 'lőszer-szám'; *láhkkít* 'lánc'; *njálbmeruovddit* 'zabla'; *skierat* 'olló'; *tril'labōrat* 'talicska';

19. anyagok, élelmiszerek, árucikkek: *gáfet* ~ *káfet* 'kávé'; *gárņemat* ~ *kárņemat* 'kömény'; *kōkosmáhkut* 'kókuszszeszélék'; *lastarievnnat* ~ *-rievnnit* 'zabpehely'; *makarōnat* 'makaróni'; *náhkķęgálvvut* 'bőrárú'; *panērenjáfut* 'zsemlemorzsa'; (konkr.); *sohkkarat* 'cukor (konkr.)'; *teadjagáhkut* 'teasütemény';

20. maradékok, melléktermékek, kacatok: *botnit* 'kávészacc'; *lámborat* 'limlom, kacat'; *luonit* 'hulladék'; *muhkkít* 'trágya'; *ruskaruovddit* 'ócskavas'; *sahájáfut* 'fűrészpör';

21. pénzügyek: *ássangolut* 'lakhatási költségek'; *divvungolut* 'javítási költségek'; *árņobáhpárat* ~ *báhpírat* '(tőzsdei) értékpapír'; *bargodienasdieđut* 'jövedelem-igazolás, adóbevallás'; *lotnásat* 'váltásdíj'; *seastorudat* 'megtakarítások';

22. fizikai jelenségek: *alfasuotnjarat* 'alfa-sugárzás'; *áhpit* 'erő'; *gaskabáru* 'középhullámok'; *röntgensuotnjarat* 'röntgensugarak'; *ūō-báru* 'ultrarövidhullámok'; *vuommit* 'energia';

23. természethez kapcsolódó szavak: *báhat* 'kánikula'; *báktesul'lot* 'szigetvilág'; *buollašat* 'hosszú, kemény fagy'; *buorádagat* 'hosszantartó jó idő'; *guovssahasat* 'sarkifény'; *idjagálat* 'hideg éjszakák (késő nyáron); *lájut* 'kaszáló';

24. idővel kapcsolatos szavak: *áiggit* 'hosszú idő'; *guoktelojagat* 'húszas évek'; *mihcamárat* 'nyári napforduló';

25. tulajdonnevek: *Álppat* (helynév) 'Alpok'; *Amerihká Ovttaštton stáhtat* 'Amerikai Egyesült Államok'; *Várggát* (helynév) Vardø; *Dávvgát* 'Nagymedve <csillagkép>'; *Gállábártnit* 'az Orion Öve <csillagkép>'; *Gievdneguoddit* 'Fiastyúk <csillagkép>'; *Roavvgut* 'Fiastyúk <csillagkép>'; *Ruos'sanástit* 'Hattyú <csillagkép>';

26. egyéb: *bálddalasčieगत* 'mellékszögek'; *dovddut* 'hangulat, elme'; *ruhtaaožžumat* 'követelések, kinnlevőségek'; *ruos'salassánit* 'keresztrejtvény'; *veahkke|várit* 'erőforrás'.

Az így kapott csoportok alapján megállapíthatjuk, hogy az északi lapp pluratívák szemantikai csoportjai általánosságban megfelelnek az indoeurópai és finnugor nyelvek csoportjainak. Mint a legtöbb pluratívakkal rendelkező nyelvben, az északi lappban is igen hangsúlyos szerephez jutnak a használati tárgyak (141), az embercsoportok (79) és az ünnepek, események (77) megnevezései, amelyek prototipikus csoportnak számítanak, azaz minden, pluratívával rendelkező nyelvben megtalálhatóak. Valamelyest több elemet tartalmaz a „Természethez kapcsolódó szavak” kategória. Ez a lappok természetközeli életmódjával hozható összefüggésbe.

5. A szótár

A szótárban a rendelkezésemre álló hat nyomtatott északi lapp szótárból gyűjtött pluratívákat rendszereztem. A szótárak a következők:

Kåven, Brita – Jernsletten, Johan – Nordal, Ingrid – Eira, John Henrik – Solbakk, Aage 1995: *Sámi-dáru sátnegirji. Samisk-norsk ordbok*. Davvi Girji o.s. (= KÅV)

Lagercrantz, Eliel 1939: *Lappischer Wortschatz I–II*. Lexica Societatis Fennougricae 6. Helsinki. (= LAG I–II.)

Nielsen, Konrad 1932–1962: *Lappisk ordbok. Lappish Dictionary*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning B 17. I–IV. Oslo. (= NIELS I–III)

Sammallahti, Pekka 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Jorgaleaddji Oy. Ohcejohka. (= SAMM¹)

Sammallahti, Pekka 1993: *Sámi-suoma-sámi sátnegirji. Saamelais-suomalainen-saamelainen sanakirja*. Girjegiisá Oy. Ohcejohka. (= SAMM²)

Sammallahti, Pekka – Nickel, Klaus Peter 2006: *Sámi-duiskka sátnegirji. Saamisch-deutsches Wörterbuch*. Davvi Girji Os. Kárášjohka. (= SN)

5.1. A szócikkek felépítése

A szócikkek adatközlő, elemző és utaló részből épülnek fel.

a) Az adatközlő rész. A szócikk a címszóval kezdődik, ami után a jelentés áll. Ezt követik a forrásadatok. A címszavak a lapp ábécének megfelelő alfabetikus sorrendben, kövér betűtípussal szedve szerepelnek a szótárban. Ezek az 1978-ban elfogadott írásmódot követik, kivéve, ha az adott szó az újabb szótárakban már nem található meg, pl. *äw^εk^Hα^Hk* Sandholmen (szigetnév) (LAG 295.). Vizsgálatomban az összetett szavakat minden esetben kételeműnek tekintem, így az összetételi főelemek határát || jellel, azok további elemeit | jellel jelölöm, pl. *máilmmi|meaštīrvuođa||gilvohallamat* 'Weltmeisterschaft | világbajnokság' (SN 463).

A jelentés megadása mindig két nyelven történik. Először a vizsgált szó legújabb előfordulási helyén található jelentést adom meg (ez legtöbbször a német vagy a finn), majd ezt követi | jellel elválasztva a magyar jelentés.

A nyelvi adatok forrásainak rövidítése (ld. az 1. pontban) lapszámmal együtt az adatok után időrendben, zárójelben felsorolva áll. Amennyiben a szótárakban szereplő adat számhasználatában eltérés figyelhető meg az egyes szótárak között, úgy azt külön megjegyzéssel jelölöm: „ált. pl.”, „csak sg.”, „sg. is”, pl. *bállját* 'lining of wooden collar | hámiga bélése' (ált. pl. NIELS I/125; csak sg. SAMM¹ 31; csak sg. KAV 46; csak sg. SN 56).

b) Az elemző rész. A szócikk második részében a címszó szerkezeti elemzése történik meg. Ez alapján a pluratívák egyszerű, többesjellel ellátott tőszavak vagy származékszavak, illetve összetett szavak lehetnek. Az összetett szavak esetén az összetételi tagokat és azok jelentéseit is megadom; ezek határát a + jel jelöli:

mōhtor|sihkkelat ~ syhkkelat 'Motorrad | motorbicikli' (SN 486)

- Összetett szó: *mōhtor* 'Motor | motor' + *sihkkelat ~ syhkkelat* 'Fahrrad | bicikli' (< *sihkkel ~ -syhkkel* 'Rad | kerék').

Amennyiben a vizsgált szó – valamely forrás alapján – rendelkezik egyes számú alakkal is, akkor az külön pontban, jelentésével együtt kerül be a szótárba:

- Sg alakja: *mōhtorsihkkel ~ -syhkkel* 'Motorrad | motorbicikli'.

Bizonyos esetekben jól látható, hogy a lapp pluratív alak milyen átadó nyelvi (finn, norvég, svéd) minta alapján került be a lapp nyelvbe. A lapp pluratívák egy része tükörfordítással jött létre (általában Sammallahti nyelvújító tevékenysége eredményeként), vagy legalábbis a szemlélet azonos.

ássan|dilálašvuodát 'Wohnverhältnisse | lakáskörülmények'

- Tükörfordítás, vö. fi. *asunto/olot* [pl] 'lakásviszonyok'

A címszó szerkezeti elemzését követően legelőször a pluratíva fajtájának meghatározását adom meg (ld. morfoszemantikai csoportok), majd az elemző rész végén a pluratívák szemantikai csoportokba történő besorolása szerepel (ld. szemantikai csoportok).

c) Az utaló rész. A szócikk végén minden esetben → jellel történik utalás a szótár címszóval hasonló szerkezetű, további szavaira.

Egy teljes szócikk tehát a következőképpen épül fel:

gumpe|ruovddit 'Wolfsfalle | farkascsapda' (SAMM¹ 197; KAV 229; SN 331)

- Összetett szó: *gumpe* 'Wolf | farkas' + *ruovddit* 'Handschellen, Fangeisen | bilincs' (< *ruovdi* 'Eisen | vas').
- Abszolút pluratíva.
- Szemantikai besorolása: használati tárgyak.
→ *bátne|ruovddit*, *čevráruovddit*, *giehtaruovddit*, *gumpperuovddit*, *ráđasruovddit*, *riebanruovddit*, *ruovddit*, *ruskaruovddit*, *seaktearuovddit*, *skieltoruovddit*

IV. Összegzés

Összességében tehát elmondható, hogy az északi lapp pluratívák mind számukat, mind viselkedésüket tekintve igazolják a pluratíva kategória létjogosultságát. Ezek vizsgálata alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az északi lappban nemcsak az analógia hatására születnek újabb pluratívák, hanem a lappban napjainkban igen erőteljesen működő nyelvújítás egyik produktív elemeként vesznek részt a szókincs gazdagításában.